

La urbanització del territori i de la societat a Catalunya

Tomàs VIDAL i BENDITO

Facultat de Filosofia i Lletres

Centres Universitaris del Camp de Tarragona

Universitat de Barcelona

Urbà i rural són dos conceptes i dos móns tan complexos com transcendentals dins del multiforme àmbit dels fets geo-socials. En el breu espai d'unes dues centúries la Humanitat ha passat d'ésser eminentment rural a eminentment urbana i aquesta «transició», inseparable de la «revolució industrial» i de la «transició demogràfica», ha transformat la societat, el marc geogràfic i les relacions dels homes amb aquest i entre ells mateixos.

Ja en els seus remots orígens, la ciutat assolí uns trets geogràfics i socials ben marcats i en bona part definibles pel seu contrast amb els trets de l'àmbit rural. Camp i ciutat foren, tanmateix, durant centúries, dos móns molt diferents però inseparables. En els darrers temps, però, els vincles han esdevingut, a escala regional, cada cop menors i més confosos. Abans, el camp nodria de menjar i de força de treball l'urbs propera que depenia bàsicament en aquests afers del seu entorn rural proper, car els transports eren poc eficients. La ciutat oferia, en canvi, serveis i eixugava, a causa de la seva precària demografia, els excedents demogràfics rurals. Avui, en canvi, la ciutat pot abastar-se d'onsevulla i també el camp pot enviar homes i productes arreu. Tanmateix, aquesta aparent emancipació no és, ni de lluny, total ni equitativa. Per diferents camins, l'urbs ha accentuat el seu tradicional domini sobre el camp amb major capacitat d'incidència. Abans, la ciutat no podia arriscar-se a malmetre els camps propers, avui sí. En resum, el camp és avui poc més que un espai amb menor vida pròpia sotmès als dictats, sovint capriciosos i quasi sempre poc respectuosos, dels ciutadans de les viles properes o llunyanes.

Cada cop hi ha més i més grans ciutats i cada cop els camps estan més buits. Gairebé tothom denigra la ciutat i enalteix el camp, però quasi ningú no s'atreveix a romandre o retor-

nar al camp. La contradicció té fàcil explicació. L'oferta d'ocupació i, sobretot, de serveis és aclaparadorament superior a l'urbs, de forma que els molts inconvenients que implica la vida urbana resulten generalment compensats. Els models vitals de les societats avançades són inviàbles per sota de determinada massa poblacional i això fa que el camp i, àdhuc les viles, tinguin poques expectatives en matèria poblacional.

Els ciutadans presumeixen de sentiments bucolitzants i ecològics però, com a molt, es consolen acostant-se al camp els caps de setmana; molts pagesos canten les meravelles del seu món però l'abandonen a la menor oportunitat i molts pocs opten per tornar-hi tot i que les condicions materials de la vida rural estan millorant, en general.

Malgrat que mai no falten veus que pronostiquen que el model «hipertròfia urbana-èxode rural» està esgotat i en vies de capgirar-se, el moment mai no arriba. Com a molt, l'èxode ha minvat, principalment per esgotament del filó, i l'estancament del creixement de les grans urbs té com a compensació el fort creixement de nuclis d'una perifèria mai no massa llunyana i mai no massa independent de l'urbs prínceps.

Totes aquestes divagacions preambulars tenen com a finalitat avisar al lector despistat que respondre amb precisió al que anuncia el títol d'aquesta ponència no és cosa fàcil. Definir, metafísicament, el fet urbà és un afer molt difícil i complex, fer-ho, pragmàticament, tampoc no és fàcil i qualsevol recepta serà sempre discutible i discutida.

Sota el punt de vista demogeogràfic la definició pragmàtica de ciutat té molt a veure amb el nombre d'individus que viuen plegats a un indret. Aquest nombre ha d'ésser elevat i l'indret ha d'ésser territorialment compacte car tot el que hom considera urbà —civilitzat— exigeix una «massa crítica», una acumulació humana generadora d'economies d'escala tant en el domini material com en el domini espiritual. Precisar, però, numèricament, aquests esmentats requisits bàsics és molt compromès. Les concentracions humanes tenen diferents formes i funcions en l'espai i en el temps. A Catalunya, per exemple, un centre comarcal de cens molt modest, com Solsona, té més senyes d'identitat urbana que molts municipis, de població molts cops superior, ubicats a la perifèria de Barcelona. Per aquestes i altres raons el criteri estadístic més habitual, que xifra el llindar mínim de l'urbà en 10.000 hab., no sempre és satisfactori. Tanmateix, cal decidir, cal escollir amb criteris pragmàtics. Si volem donar resposta fefaent al repte del títol d'aquesta Ponència el camí més eficaç és el que passa per definir com a ciutat tot municipi que compti amb més de 10.000 hab. Com és natural, els municipis que superen dita cota en un moment donat no sempre ho han fet o ho faran. Per exemple, l'Hospitalet de Llobregat no assolí dit llindar fins cap a 1915 i Santa Coloma de Gramenet fins uns deu anys més tard. No cal dir que els exemples esmentats, i molts altres, com Girona o Reus, són prou diferents, com a ens urbans en sentit global, però no pretenem ací fer distincions que vagin més enllà de la demogeografia i en aquest marc ens limitarem a esbrinar com ha evolucionat en el temps i l'espai l'aglomeració de la població catalana en ens d'alta concentració demogràfica.

El procés d'urbanització a Catalunya (1860-1986)

L'etapa 1860-1900

Fa uns cent-trenta anys, el 1860, Catalunya era ja la regió que comptava amb la més alta proporció de població urbana d'Espanya (29%) i allotjava la més gran urbs de la Península (Barcelona, 240.000 hab.). A més de Barcelona hi havia aleshores a Catalunya uns altres 16 municipis amb més de 10.000 hab. cap del quals no superava, però, els 30.000 hab. En relació a la superfície del territori aquesta xifra de ciutats mitjanes era notable però si hom observa la distribució de dits municipis sobre el mapa hom comprova que si bé els catalans eren en aquell temps força urbans, el territori, en conjunt, estava poc urbanitzat. Barcelona acumulava la meitat de la població urbana i la segona ciutat, Reus, tot just superava els 25.000 hab. i cap altra arribava als 20.000. Però això no ho és tot. Com hem vist, les 18 ciutats esmentades apareixen gairebé concentrades en una banda litoral i prelitoral. Al nord-est de la ratlla Girona-Vic-Manresa començava un ample desert urbà amb un únic oasi digne de menció, Lleida.

La baixa urbanització de la gran porció catalana que anomenarem el «gran nord-est» era especialment preocupant en aquells temps en què els transports eren encara poc eficients i això marcà, possiblement, les expectatives de desenvolupament de dita àrea, encara avui deprimida respecte als nivells mitjans del Principat. Tanmateix, el «gran nord-est» no va romandre prou marginat del centre neuràlgic de la dinàmica Catalana com per a no registrar molt aviat, en terminologia de Myrdal, l'efecte *backwash* del creixement barceloní. En canvi, l'efecte *spread* arribà tard o no arribà mai

En resum, als inicis de la industrialització, Catalunya presentava una xarxa urbana important, però desigual i macrocefàla. Barcelona era deu vegades major que la segona ciutat, Reus. La tan comentada macrocefàlia no sempre ha estat ben considerada. Si no partim de la base que Barcelona és molt més que la capital de Catalunya mai no entendrem res. El caràcter supraregional de Barcelona s'anà confirmant i consolidant amb la industrialització i el procés de transformació en «fàbrica d'Espanya» exigí o implicà una concentració precoç i espectacular de la població catalana al «cap i casal» i al seu entorn. El creixement poblacional del Principat en la segona meitat del segle XIX fou molt més que monopoli de Barcelona. El 75% dels guanys poblacionals del Principat entre 1860 i 1900 correspongueren a Barcelona, que passà de 240.000 a 540.000 hab. i, això és molt important, tot aquest guany fou fruit exclusiu d'un balanç migratori positiu que eixugà les pèrdues, quantioses, degudes a un negatiu balanç natural. A un altre lloc (VIDAL, 1985) hem defensat que la peculiar «transició demogràfica catalana», caracteritzada per una primerenca caiguda de la fecunditat i una tardana reducció de la mortalitat, fou conseqüència de la forta absorció de joventut rural per una gran urbs amb precàries condicions sanitàries. A un altre treball, encara inèdit, demostrem que la «transició demogràfica» presentà, a escala comarcal, processos molt variats, desde la notable modernitat del Baix Empordà i del Camp de Tarragona al primitivisme d'Osona i Bages passant pel molt excepcional model barceloní. Tanmateix, el fort pes poblacional de l'urbs informà el model regional.

L'èxit econòmic de la Barcelona industrial tingué els efectes que Myrdal anomena *backwash*. Les altres ciutats perderen competitivitat i foren poques les que creixeren de forma sensible en la segona meitat del segle XIX. Reus era encara la segona ciutat el 1900, però

la seva població havia minvat. Val la pena destacar que el notable i dinàmic triangle urbà del Camp de Tarragona —Reus, Tarragona, Valls— quedà quasi fora de joc rera l'aguda crisi fil·loxèrica i d'aquesta manera la concentració espacial del fet urbà català quedà encara més potenciada.

Tota Catalunya s'abocà al desenvolupament barceloní pagant un fort tribut demogràfic, però aquest no fou suficient, la supraregionalització de l'economia barcelonina exigí també un tribut demogràfic supraregional. Ja a finals del segle XIX la immigració forana anà cobrint, de forma creixent, les necessitats de mà d'obra de tal forma que el paper de l'èxode rural català assolí nivells cada cop més insignificants des del punt de vista barceloní, però no des del punt de vista del cada cop més despoblat àmbit camperol. Una particularitat important del procés català de «transició» demoespacial és que la manca de ciutats de certa dimensió i dinamisme al «gran nord-oest» i altres àmbits marginals féu que tot l'èxode es dirigís quasi únicament i exclusivament a Barcelona i als seus voltants.

En resum, el fort increment del caràcter urbà de la població de Catalunya en la segona meitat del segle XIX —del 26% al 42%— no significà un augment del grau d'urbanització del territori. Cap nova ciutat no aparegué lluny de l'àrea barcelonina i molts dels grans municipis perifèrics perderen pes específic i alguns pes absolut.

El primer terç del segle XX

Un cop al segle XX, la dinàmica demogràfica de les ciutats catalans es caracteritzà per un creixent efecte *spread* del focus barceloní però d'abast molt limitat. El 1900 el mapa dels grans municipis era quasi el mateix de trenta anys enrera, l'única diferència, prou remarcable, era que Barcelona representava ara el 65% de la població conjunta dels 17 municipis urbans. Els rangs eren també quasi els mateixos, però hi havia alguns canvis significatius, els municipis peribarcelonesos havien escalat posicions: Badalona passà del 13è al 10è lloc, Sabadell del 9è al 5è.

Entre 1900 i 1930, els canvis no foren tampoc massa importants tret del puixant creixement de Barcelona que arrossegà els municipis propers. El 1910 Sabadell era el segon municipi català i Terrassa havia passat del 15è (1860) al 7è lloc. El 1920 aparegué al rànking, un municipi nou que faria parlar: l'Hospitalet de Llobregat.

El 1930, la població resident a municipis de més de 10.000 hab. representava ja més del 50% de la població catalana, però el progrés es recolzava encara en el creixement quasi en solitari dels municipis peribarcelonins. Dels sis primers municipis de Catalunya, cinc eren d'aquesta mena i, entre ells, figurava ja l'Hospitalet. El 1936 aquest ocupava el tercer lloc i amenaçava de desplaçar Sabadell. El quart municipi era Badalona, el cinquè Terrassa. Reus havia baixat a l'11è lloc, Lleida i Tarragona al 8è i 9è. El 1920 havia aparegut al rànking un altre municipi amb futur: Santa Coloma de Gramenet. El 1936 ocupava ja el 14è rang entre els 21 municipis de més de 10.000 hab.

A la vigília del gran trasbals de la Guerra Civil, Barcelona superava ja el milió d'habitants —la primera i única ciutat milionària de la Península en aquell temps— i apareixia voltada de municipis de desenfrenat procés de creixement esperonats per la proximitat de la gran urbs ubicada en un terme més aviat petit i ja una mica saturat.

En els 76 anys que separen 1860 de 1936 la població catalana resident a municipis de més de 10.000 hab. havia passat de 484.000 a 1.600.000; s'havia multiplicat quasi per quatre, però el nombre de municipis d'aquesta mena només havia passat de 17 a 21. Pràcticament, cap de les ciutats existents el 1860 havia caigut per sota de la xifra dels 10.000, però moltes de les ubicades lluny del focus barceloní creixeren amb prou feines. Reus tenia gairebé la mateixa població el 1936 que el 1860, Valls tenia 3.000 hab. menys. Només les capitals de província havien crescut de forma sensible. En canvi, les ciutats peribaronlines creixeren amb gran puixança. Badalona multiplicà per 4 el seu cens, Sabadell per 3,5. Tanmateix, Barcelona detentava encara una primàcia indiscutible, la seva població el 1936 era quasi cinc cops superior a la del 1860. És en aquesta àrea on apareixen els principals nous grans municipis: l'Hospitalet i Santa Coloma. El primer comptava amb només uns 3.000 hab. el 1860, el segon amb poc més de 1.000, o sigui que en 76 anys havien multiplicat per 14 i per 13 llurs respectius censos. Si tenim en compte que amb un creixement estrictament natural (segons nivells europeus de l'època) una població duplica els seus efectius en 70 anys, és fàcil intuir la importància de la immigració a l'àrea barcelonina.

El pes relatiu de Barcelona respecte a la població urbana regional assolí, cap a 1930, el seu zenit: més de dos terços. A partir d'aquest moment el municipi capital entrà en un ràpid procés de decadència relativa que cap a 1980 esdevingué absoluta (decreixement moderat entre 1981 i 1986).

No cal dir que aquesta decadència és un miratge estadístic, la Barcelona real era ja el 1930 molt més que el municipi estricte i tendia a coincidir amb el Barcelonès. Com veurem, el Barcelonès assolí el seu zenit molt més tard. També fou el 1930 quan Barcelona assolí el zenit de superioritat sobre la ciutat de rang 2. El 1860 Barcelona tenia una població 8,8 cops més gran que la de Reus, el 1930 era 22 cops més gran que la de Sabadell i 26 vegades més gran que la de Lleida, la major de les ciutats no perifèriques.

Si hom accepta les dades censals del 1940, s'ha de reconèixer que en termes absoluts la Guerra Civil no implicà grans novetats en la dinàmica quantitativa de la població catalana. El creixement de la població barcelonina minvà sensiblement però les altres ciutats, en conjunt, gairebé no acusaren el trauma. Mentre algú no faci un estudi acurat de l'evolució de la població catalana entre 1936 i 1940, no sabrem fins quin punt les fonts són creïbles ni fins quin punt la guerra trasbalsà realment la dinàmica bruta de la població catalana. Els efectes qualitius de la crisi són massa importants i complexos i no és aquest el lloc de tractar-los.

El 1940 els municipis de més de 10.000 hab. eren 22; un altre municipi peribaronloní s'acabava d'incorporar al club dels «grans»: Sant Boi. L'Hospitalet escalà al 2n rang i Badalona al 3r. A partir d'aquesta data ambdós municipis romandran enquistats en els rangs 2n i 3r, acompanyats de Sabadell i Terrassa en els llocs 4r i 5è. Fora d'aquestes novetats, no hi hagué canvis quantitius de major consideració.

L'etapa 1940-1960

Malgrat les dificultats de la postguerra, la dècada dels quaranta fou ja decididament expansiva. Els municipis de més de 10.000 hab. pujaren a 26 i, en conjunt, allotjaven en 1950 a dos terços de la població catalana. Tanmateix, encara no hi ha indicis clars d'una

empenta urbanitzadora lluny de Barcelona. El 1936 havia entrat en el club dels «grans» Vilafranca del Penedès, el 1950 hi entrà Amposta, però semiamagat entre els nombrosos «novells» peribarcelonins: Cornellà, el Prat i Sant Adrià.

La tendència insinuada en els anys quaranta s'anà consolidant en la dècada següent, però la gran empenta tingué lloc en la dels seixanta. El rànking urbà del 1960 té com a important novetat l'aparició de municipis del Vallès, que a partir d'ara s'aniran incorporant de forma accelerada al grup dels «grans», acompanyant als fins aleshores solitaris municipis de Sabadell i Terrassa. Montcada i Sant Cugat foren els peoners. La febre urbanitzadora començà també a pujar Llobregat amunt: Esplugues, Sant Feliu, Molins de Rei. Com a símbol precursor d'una futura eclosió litoral cal assenyalar l'entrada en el rànking de Sitges i Sant Feliu de Guíxols.

L'etapa explosiva: 1960-1970

Els canvis fins ara considerats poden ésser qualificats de banals davant la magnitud dels que tingueren lloc en la dècada dels anys seixanta. D'entrada, el nombre de municipis grans passà de 34 a 56 i el mapa urbà, per primera vegada en cent deu anys, esdevingué realment diferent. El major nombre d'incorporacions i la major intensitat del creixement tingué lloc a l'àrea barcelonina però, per primera vegada, proliferaren les «viles» a «comarques». El Vallès, especialment l'Occidental, va veure créixer com a bolets nombrosos municipis que fins no feia gaire eren poblets bucòlics. També proliferaren els nous grans municipis al Baix Llobregat i al Maresme, però també hi hagué novetats lluny de la flamant àrea metropolitana en desgallejada gestació. A les desurbanitzades planes centrals, assoliren estadísticament rang, Tàrraga i Balaguer. Amb això i la incorporació de Berga, el gran buit urbà del nord-oest va millorar de situació. Al sector nord-est aparegueren Manlleu i Banyoles, a l'interior, i Palafrugell i Palamós, a la costa. En conjunt, la població resident a municipis de més de 10.000 hab. superà la cota dels tres quarts de la total.

Mai no s'havia vist a Catalunya tal dinamisme demourbà. En conjunt la població dels municipis urbans cresqué més del 3,5% (taxa anual acumulativa) entre 1960 i 1970, però això no dóna prou idea de la intensitat del procés. Dotze municipis assoliren taxes anuals superiors al 10%, entre ells alguns de tan grans com Santa Coloma de Gramenet i Cornellà. Una quarantena de municipis creixeren amb un ritme superior al 4% anual. Els municipis de més baix creixement foren els no metropolitans amb l'excepció assenyalada de Barcelona, que «només» cresqué un 1,4% (taxa anual acumulativa). Entre els municipis no metropolitans més dinàmics, cal destacar els de l'àrea tarragonina esperonats pel desenvolupament del turisme i de la industrialització. Vila-seca i Salou cresqué a un ritme anual de quasi el 9%, Tarragona arribà al 6%; Cambrils i Reus cresqueren entre un 4 i un 3,5%.

L'etapa actual

A partir de 1970 la situació canvià sensiblement. Les turbulències generades pel meteòric i desordenat creixement de la dècada precedent comportaren un procés de sedimentació influenciat, alhora, per la crisi econòmica. D'entrada, el ritme general de creixement es desaccelerà sensiblement, però, tanmateix, el nombre de municipis que superaren la cota dels 10.000 habitants fou molt gran. El 1980 en teníem ja 76 que en conjunt allotjaven el 80% de la població catalana. El creixement de Barcelona fou especialment feble, prò-

xim a zero, i això reforçà el seu declivi relatiu. El 1981 Barcelona representava ja poc més d'un terç de la població resident a municipis de més de 10.000 hab. (dos terços encara el 1950) i el seu cens era només 6 vegades el del municipi de rang 2 (22 vegades el 1930).

Entre els municipis ascendits a «grans» entre 1970 i 1980, se'n trobaven alguns litorals —Lloret, Arenys de Mar, Calella, Pineda i el Vendrell— al «gran nord-oest» sorgí la primera «gran» ciutat de la seva història: la Seu d'Urgell superà els 10.000 hab.

La tendència i la desaceleració passà en molts casos a estagnació si fem cas a les dades més recents, les del Padró del 1986. Segons l'esmentada font, la població catalana gairebé no augmentà entre 1981 i 1986 i els grans municipis, en meteòric creixement des de 1860, perderen efectius tot i que llur nombre augmentà lleugerament (3 més). En el rànking de taxes anuals de creixement del període 1981-1986 Barcelona i els seus grans veïns —Hospitalet, Badalona, Santa Coloma, Cornellà— perderen població. L'Hospitalet, Cornellà, Santa Coloma i Sant Adrià registraren un decreixement anual superior a l'1%. Barcelona presenta una taxa anual del -0,7%, Badalona del -0,4%.

Els únics creixements realment forts es donaren a la costa. Dels 20 grans municipis amb taxes anuals de creixement superior a l'1%, 11 foren litorals. Calella i Lloret encapçalen el rànking del dinamisme positiu seguits de Vila-seca, Cambrils i Pineda, tots ells amb taxes superior al 3%. El retrocés poblacional dels grans municipis centrals de l'aglomeració barcelonina tingué com a contrapartida el notable creixement de municipis de segona o tercera corona. Sant Cugat del Vallès i Santa Perpètua foren els municipis no litorals més dinàmics, i també creixeren amb bon ritme Sant Andreu de la Barca, Mollet, Rubí i Cerdanyola. Tanmateix, el creixement d'aquests i d'altres semblants, sembla no que eixugué el dèficit dels altres. De les cinc comarques de la Regió I, només tres cresqueren de forma substancial, però dit creixement no compensà el decreixement del Barcelonès.

Tot això que hem estat considerant és nou i àdhuc podria semblar insòlit. La població de Barcelona i els seus voltants havia crescut de forma acusada i ininterrompuda des de feia molt més de cent anys: que en poc més de 10 anys s'hagi passat de l'estagnació al retrocés, sens dubte, sobta. El trencament relativament brusc d'una tendència que semblava immutable despertà molt d'interès i àdhuc inquietud i, com és lògic, desfermà una allau d'interpretacions no sempre assenyades. Més d'un va parlar del «retorn» dels immigrants amb el mateix patetisme, però de diferent signe, que quan, vint anys abans, es parlava de l'allau immigratòria.

Pronunciar-se rotundament sobre l'entitat profunda del canvi de tendència és, avui i ara, agosarat. El gruix de les transformacions han tingut lloc entre dos recomptes poblacionals, el de 1981 i el de 1986 i el lapse temporal és massa curt i la garantia de precisió dels esmentats recomptes és un xic dubtosa, especialment pel que fa a la comparació de les dades referents a molts dels municipis de tan complexa dinàmica de l'àrea peribarcelonina. Per altra banda, seria absurd científicament emetre diagnòstic, a partir de dades velles de cinc anys, respecte a una situació sobre la qual, dintre de pocs mesos, tindrem una allau d'informació fresca: el Cens del 1991. A la llum d'aquesta nova informació podrem verificar si les tendències observades es consoliden, canvien o si, simplement, eren un miratge estadístic.

Sense oblidar les reserves esmentades, crec que no és massa agosarat interpretar que tot el procés evolutiu dels ens urbans a Catalunya ha seguit amb notable fidelitat, durant més de cent anys, un model si no racional, en el sentit de raonable, sí fàcilment racionalitzable. El ja venerable model de Myrdal, com ja havíem insinuat, encaixa prou bé amb el que ens ocupa. Des del moment en què Barcelona consolidà la seva trajectòria exitosa com a ciutat industrial d'abast supraregional el seu creixement poblacional per sobre de les seves pròpies possibilitats era inevitable i, al mateix temps, això podia implicar també un fre al desenvolupament de les altres ciutats i, sens dubte, un fort descens de la població rural i, en resum, un procés accelerat de la concentració de la població a un sol indret del territori.

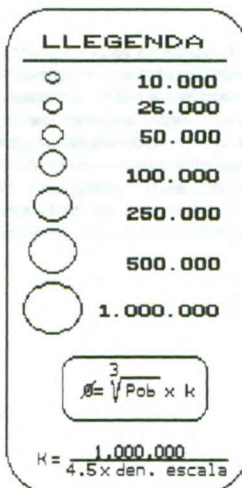
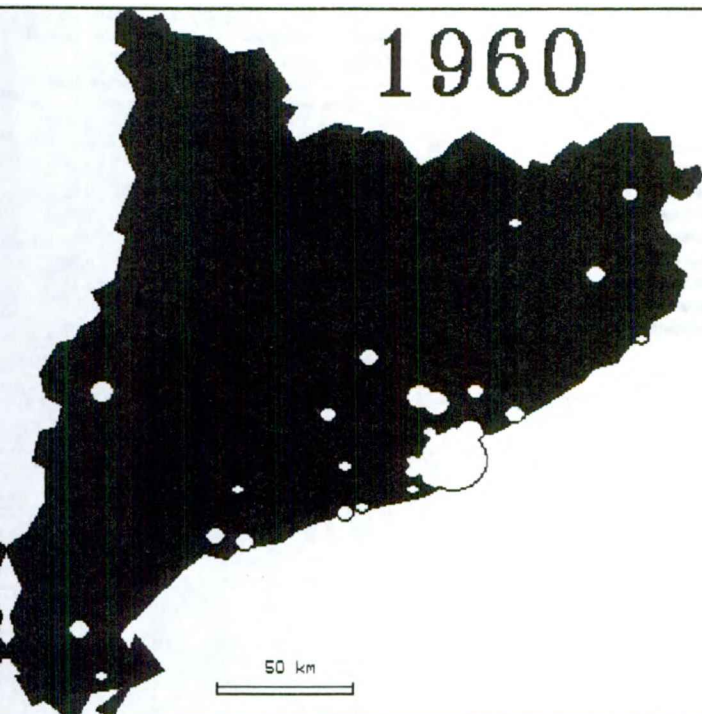
Les darreres dècades del segle XIX, Barcelona creix en solitari xuclant efectius poblacionals a tot Catalunya, incloses algunes ciutats mitjanes i àdhuc alguns municipis de la seva rodalia. Aquesta seria la fase dura de drenatge o *backwash*. A principis del segle XX, la situació començà a canviar, els pobles de la rodalia més propera començaren a rebre aquella immigració i aquelles instal·lacions que a Barcelona tenien més difícil cabuda. Havia començat a notar-se l'efecte «aspersió» (*spread*). Cap a 1960, coincidint amb el «boom» econòmic i migratori, l'esmentat procés assolí una dimensió enorme en quantitat, però d'abast espacial molt modest en els primers temps. Fins a la dècada actual, no han aparegut signes prou clars d'una generalització sensible de l'efecte *spread* i, en conseqüència, de l'autèntica urbanització del territori. Tot i que de forma tímida i encara amb poc pes específic, estan proliferant aglomeracions de certa magnitud lluny de Barcelona i amb relativa independència. A primera vista, això i l'estagnació de la gran aglomeració barcelonina semblen elements positius car, en el pitjor dels casos, aquestes tendències quasi espontànies impliquen menys dificultats de cara a una reordenació del malmès territori català després d'unes dècades de creixement desbocat.

Bibliografia

- CABRÉ, A. (1979): «Reflexions sobre l'evolució de la població a Catalunya fins l'any 2000», a *Catalunya cap a l'any 2000*, Ed. Blume, pp. 11-36.
- CABRÉ, A. i PUJADAS, I. (1981): «La població de Catalunya», a *Reconocimiento Territorial de Cataluña*, Centro de Estudios y Planificación del Ministerio de Urbanismo y Obras Públicas i Generalitat de Catalunya.
- CAPELLADES CEBOLLA, J. (1983d): «La població de Catalunya», a BANCO DE BILBAO: *L'economia de Catalunya d'avui i de demà*, pp. 45-83.
- CASASSAS, Ll. (1990): *La ciutat metropolitana i la unitat de Catalunya*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 31 pàg.
- ESTEBAN, J. (1990): *Els objectius territorials per a la regió metropolitana de Barcelona*. Citat per CASASSAS, 1990.
- IGLESIES FORT, J. (1961): «El movimiento demográfico en Cataluña durante los últimos cien años», a *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona* (tercera época). Vol. XXXIII, n. 16, pp. 319-435.
- PIÉ i NINOT, R. (1987): «Catalunya, la por a la "urbanitat"», a *Arrel*, Barcelona, pp. 152-154.
- RECOLONS, Ll. (1979): «Els habitants», a *Catalunya: Home i territori*, Ed. Blume, pp. 11-77.
- RIERA, P. (1987): «La xarxa urbana de Catalunya a partir d'una anàlisi funcional», a *Arrel*, Barcelona, pp. 143-149.

- RODRÍGUEZ, A. i ALÓS-MONER, R. (1978): *Economía y territorio en Catalunya. Los centros de gravedad de población, industria y renta*. Banca Mas Sardà, Servicio de Estudios, 398 pàg.
- VIDAL BENDITO, T. (1973): *La despoblación del campo en Cataluña*, Universidad de Barcelona (Resum tesi doctoral).
- (1979): «Èxode rural i problemàtica demospacial a Catalunya (1860-1970)», a *Revista d'Història Agrària*, n. 2, Barcelona
 - (1983): «El poblament», a *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, vol. XVII, Ed. Enciclopèdia Catalana, S.A., Barcelona, pp. 263-309.
 - (1985): «El papel de Barcelona en la transición demográfica catalana», a *Estudios Geográficos*, n. 178-179, Madrid, pp. 189-210.
 - (1985b): «Demografia rural i demografia Urbana a Catalunya: el cas lleidatà el 1975», a *Occidens*, Lleida, 1, pp. 121-141.
 - (1987): «L'evolució demogràfica de les ciutats mitjanes a Catalunya en els últims cent anys», a *Les ciutats petites i mitjanes a Catalunya: evolució recent i problemàtica actual*. Inst. Cartog. Catalunya, pàg. 73-88.
- VIDAL, T. i PUJADAS, I. (1983): *La Població*, Ed. Sirocco, Barcelona, 154 pàg., 15 mapes.
- VIDAL, T. i RECAÑO, J. (1986): «Rural demography in Spain today», a *Espace Population Sociétés*, 1986/3. Brusselles, pp. 63-74.

1960

Els municipis urbans (més de 10.000 habitants)

(escala log.)

MUNICIPIIS DE MÉS DE 10.000 HAB. EL 1960

% sobre suaa

Rank	Municipality (Population)	% sobre suaa
1	(1557663) BARCELONA	58,85 %
2	(122813) HOSPITALET DE LLOB.	4,64 %
3	(105152) SABADELL	3,97 %
4	(92257) BADALONA	3,49 %
5	(92234) TERRASSA	3,48 %
6	(63850) LLEIDA	2,41 %
7	(52216) MANRESA	1,97 %
8	(43519) TARRAGONA	1,64 %
9	(43267) TORTOSA (mun. trad.)	1,63 %
10	(41128) MATARÓ	1,55 %
11	(41014) REUS	1,55 %
12	(32748) GIRONA	1,24 %
13	(32590) STA. COLOMA GRAMENET	1,23 %
14	(25669) VILANOVA I BELTRÚ	0,97 %
15	(24714) CORNELLÀ DE LLOBREGAT	0,93 %
16	(20303) VIC	0,77 %
17	(20194) GRANDOLLERS	0,76 %
18	(19968) ST. BOI DE LLOBREGAT	0,75 %
19	(19866) IGUALADA	0,75 %
20	(17548) FIGUERES	0,66 %
21	(17185) OLOT	0,65 %
22	(15801) ST. ADRIÀ BESÒS	0,60 %
23	(15725) GAVÀ	0,59 %
24	(14131) PRAT DE LLOBREGAT	0,53 %
25	(13265) MONTCADA I REIXAC	0,50 %

MUNICIPIS DE MÉS DE 10.000 HAB. EL 1960

|Z sobre suma

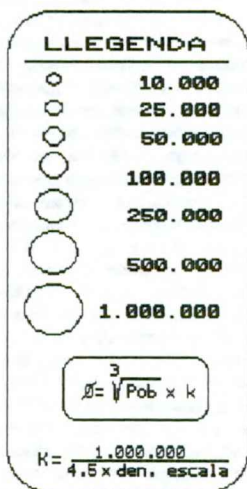
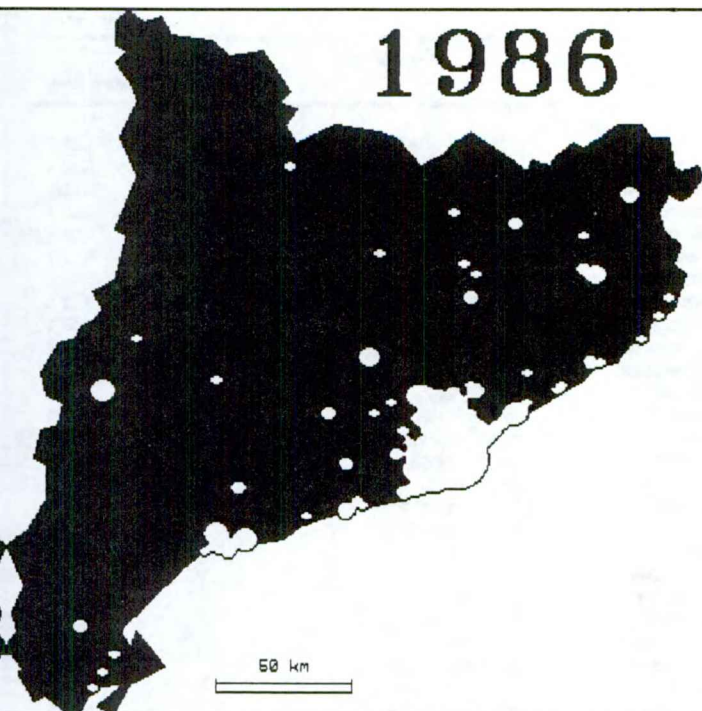
26	████████████████████	(12507)	AMPOSTA	0.47 %
27	████████████████████	(12393)	ESPLUGUES DE LLOB.	0.47 %
26	████████████████████	(11985)	VILAFRANCA PENEDÈS	0.45 %
29	████████████████████	(11886)	VALLS	0.45 %
30	████████████████████	(11884)	ST. CUGAT	0.45 %
31	████████████████████	(10491)	SITGES	0.40 %
32	████████████████████	(10307)	ST. FELIU GUÍXOLS	0.39 %
33	████████████████████	(10201)	ST. FELIU LLOBREGAT	0.39 %
34	████████████████████	(10191)	MOLINS DE REI	0.39 %

$N=34 / \Sigma x=2646665.0 / \text{Mitjana } d'x=77843.09 / \text{Desviació Standard } d'x=259243.4 / \text{Quoficient variació } d'x (\%)=333.03$

Font: I.G.E. & I.N.E. (Censos i Padrons respectius). Elaboració pròpia. Prog. HISTLOGL de T. Vidal.

Fitx CATUR60.H

1986

Els municipis urbans (més de 10.000 habitants)

(escala log.)

MUNICIPIS DE MÉS DE 10.000 HAB. EL 1986

| % sobre suma

1	(1694064)	BARCELONA	35.34 %
2	(276865)	HOSPITALET LL.	5.78 %
3	(223444)	BADALONA	4.66 %
4	(183960)	SABADELL	3.88 %
5	(159530)	TERRASSA	3.33 %
6	(133515)	STA. COLOMA G.	2.79 %
7	(111507)	LLEIDA	2.33 %
8	(109357)	TARRAGONA	2.29 %
9	(99642)	MATARÓ	2.08 %
10	(86467)	CORNELLÀ LL.	1.80 %
11	(83251)	REUS	1.74 %
12	(75388)	ST. BOI	1.57 %
13	(67578)	GIRONA	1.41 %
14	(65280)	MANRESA	1.36 %
15	(62653)	PRAT DE LL.	1.31 %
16	(53726)	CERDANYOLA V.	1.12 %
17	(48263)	BRANOLLERS	1.01 %
18	(47766)	ESPLUGUES LL.	1.00 %
19	(46102)	RUBÍ	0.96 %
20	(44705)	VILANOVA I G.	0.93 %
21	(44348)	VILADECANS	0.93 %
22	(38272)	MOLLET DEL V.	0.80 %
23	(37301)	ST. FELIU	0.78 %
24	(35090)	ST. CUGAT	0.73 %
25	(33939)	ST. ADRIÀ	0.71 %
26	(32235)	BAVA	0.67 %
27	(32122)	FIGUERES	0.67 %

MUNICIPIS DE MÉS DE 10.000 HAB. EL 1986

| % sobre suma

28	████████████████████	(30382) IGUALADA	0.63 %
29	████████████████████	(29901) BARBERÀ VALLES	0.62 %
30	████████████████████	(29190) TORTOSA (mun. act.)	0.61 %
31	████████████████████	(28694) VIC	0.60 %
32	████████████████████	(27646) CASTELLDEFELS	0.58 %
33	████████████████████	(26412) VILAFRANCA P.	0.55 %
34	████████████████████	(25582) RIPOLLET	0.53 %
35	████████████████████	(25357) OLOT	0.53 %
36	████████████████████	(25233) MONTCADA I R.	0.53 %
37	████████████████████	(23717) ST. JOAN DESPÍ	0.49 %
38	████████████████████	(22372) BLANES	0.47 %
39	████████████████████	(21123) SALT	0.44 %
40	████████████████████	(20468) V.-SECA-SALOU	0.43 %
41	████████████████████	(20240) ST. VICENÇ H.	0.42 %
42	████████████████████	(20057) PREMIÀ	0.42 %
43	████████████████████	(19612) VALLS	0.41 %
44	████████████████████	(17957) MOLINS DE REI	0.37 %
45	████████████████████	(16526) MARTORELL	0.34 %
46	████████████████████	(16182) MANLEU	0.34 %
47	████████████████████	(16142) CALLELLA	0.34 %
48	████████████████████	(16019) PALAFRUGELL	0.33 %
49	████████████████████	(15428) ST. FELIU G.	0.32 %
50	████████████████████	(15180) MASNOU	0.32 %
51	████████████████████	(15131) AMPOSTA	0.32 %
52	████████████████████	(14997) STA. PERPETUA H.	0.31 %
53	████████████████████	(14788) LLORET DE M.	0.31 %
54	████████████████████	(14586) BERGA	0.30 %
55	████████████████████	(14336) ST. ANDREU B.	0.30 %
56	████████████████████	(14334) OLESA	0.30 %
57	████████████████████	(13951) PINEDA	0.29 %
58	████████████████████	(13328) CAMBRILS	0.28 %
59	████████████████████	(13328) VENDRELL	0.28 %
60	████████████████████	(12963) BALAGUFP	0.27 %
61	████████████████████	(12943) BANYOLES	0.27 %
62	████████████████████	(12403) CANDOVELLES	0.26 %
63	████████████████████	(12239) ST. CELONI	0.26 %
64	████████████████████	(12082) PALAMÓS	0.25 %
65	████████████████████	(12067) LLABOSTA	0.25 %
66	████████████████████	(11849) SITGES	0.25 %
67	████████████████████	(11600) ST. PERE RIBES	0.24 %
68	████████████████████	(11326) RIPOLL	0.24 %
69	████████████████████	(11313) ST. JUST DESV.	0.24 %
70	████████████████████	(11287) ESPARRIGUERA	0.24 %
71	████████████████████	(11047) TARRAGA	0.23 %
72	████████████████████	(10951) TORELLÓ	0.23 %
73	████████████████████	(10685) SEU D'URGELL	0.22 %
74	████████████████████	(10526) CALDES MONTBUI	0.22 %
75	████████████████████	(10357) MONTORNÉS	0.22 %
76	████████████████████	(10273) ST. CARLES R.	0.21 %
77	████████████████████	(10204) ARENYS DE MAR	0.21 %
78	████████████████████	(10187) DELTEBRE	0.21 %
79	████████████████████	(10114) VILASSAR M.	0.21 %

$$N=79 / \Sigma x=4793185.0 / \text{Mitjana } d'x=60673.23 / \text{Desviació Standard } d'x=191194.3 / \text{Quoficient variació } d'x (\%)=315.12$$

Font: I.G.E. & I.N.E. (Censos i Padrons respectius). Elaboració pròpia. Prog. HISTLOGI de T. Vidal.

Fitx CATUR86.H

